

dogadaaj. »Ne samo, piše Loisy, da je jubilej ušao (na taj način) u sjenu sumraka — što nije bila velika nezgoda«, nego je, »što je puno gore, komitet (za proslavu) bio angažiran u jednom dugoročnom pothvatu« (M. III, 547). Čitajući njegove Mémoires čovjek bi rekao da se Loisy smatra nekako izigranim od svojih kolega, koji nisu dopustili da njegova slava dođe odveć do izražaja. Tako je završio svoju karijeru. Osamljen. Bez pravih prijatelja. Nakon što se je davno i definitivno raskrstio s velikom prijateljicom — Crkvom, koja se toliko puta majčinski prigela nada nj da ga sebi privuče i spasi. I umro je ne izmirivši se s njom.

ILIRSKI KOLEGIJ SV. PETRA I PAVLA U FERMU.

Karmel Zazinović

Mons. Vitt. B a r t o c c e t t i, urednik naučne revije »S t u d i a P i c e n a« (koja izlazi u Fanu, a obrađuje teme povjesnog, folklorističkog i sl. karaktera sa tzv. picenskog područja, koje se stere uz obalu Jadrana obuhvaćajući donji dio provincije delle Marche i gornji dio Abruzzza), napisao je još god. 1935. u XI. svesku »Studia Picena«, na str. 133—62, raspravu o Ilirskom kolegiju u Fermu pod naslovom »Il collegio Illirico di S. Pietro e Paolo di Fermo«. Pisac se je na to odlučio, kada je slučajno opazio u bogatom arhivu »Kongregacije za širenje vjere« nekoliko svezaka isprava sa jasnom oznakom: »Collegio Illirico di Fermo«. Na to ga je potakla sigurno i činjenica, što se gradić Fermo nalazi 6 km od Jadrana u picenskom području, koje je i njegov rodni kraj.

Dokumenti su o Zavodu sv. Jeronima u Rimu djelomice već izdani. Povijest je loretskog kolegija obradio u svojoj doktorskoj disertaciji za Orijentalni Institut u Rimu O. J. Jurić D. I., a Mons. Dr. Svetozar Rittig sprema se, da objelodani dokumente, koji se odnose na hrvatski kolegij u Bolonji. Dobro će biti, mislimo, da ovim prikazom B e r t o c c e t t i - e v e radnje barem donekle upoznamo i povijest kolegija u Fermu.

Bijedno je stanje balkanskih zemalja pod turskom vlašću potaklo papu Aleksandra VII (1655-66), da po savjetu prefekta Kongregacije za širenje vjere kard. Ant. B a r b e r i n i - a podigne kolegij za uzgoj svećenika i tako pomogne katolicima, koji su iz dana u dan u tim krajevima opadali prelazeći na islam i pravoslavlje radi nestašice katoličkih svećenika. Prvotna mu je namjera bila, da se taj kolegij podigne u Dubrovniku, ali radi nekih poteškoća s Venecijom odabran bi za sjedište kolegija gradić Fermo. Kongregacija je pak zamolila nadbiskupa u Fermu kard. Karlo G u a l t i e r i - a, da uredi i ostvari ovaj njezin nacrt.

Uprava kolegija trebala je biti predana svjetovnim svećenicima. (Po svojoj prilici, da se izbjegne duplikatu loretskog

kolegija, koji su vodili Isusovci). U početku će se primiti 12—15 mladića, kasnije eventualno i 50—60, prema uspjehu kolegija, (u kojem ih ipak nije bilo nikada više od 18). Izobrazba je tih mladića imala biti svedena na minimum: rektor će kolegija osim disciplinske i ekonomske uprave još predavati moralku, a drugi svećenik gramatiku, klasike. Rektoruru će biti još na pomoć svećenik sa službom disciplinskog prefekta. Odijelo, hrana i život pitomaca uopće mora biti siromašan i jednostavan, i to iz dva razloga. Prvo, da pitomci budu čim kraće vrijeme u kolegiju i da što prije pođu u pastvu; drugo, da im se — davši im samo najpotrebniju izobrazbu za pastoralnu službu — izbije time mogućnost eventualnih preferenzija na visoke crkvene službe (što se često događalo s pitomcima kolegija Propagande u Rimu), a oporim i siromašnim životom, da ih se već u kolegiju nauči na budući mukotrpan život u domovini. Riječ je u jednu: da se previše ne »pogospode«.

Kada je kard. Gualtieri našao zgradu i sve uredio po instrukcijama Kongregacije, imenovan bi god. 1663. prvim rektorom Don Girolamo Evangelisti, učiteljem gramatike Don Domenico Tranquilli, a prefektom Don Andrea Farcha. U svibnju iste godine uđe u kolegij prva dva pitomca: P. Perlatti iz Lješa i N. Vladagni iz Skadra, koje su u lipnju slijedila još trojica. Tako je započeo svoj život ilirski kolegij u Fermu, koji ne će trajati ni sto godina. Razloge ćemo možda tome naći u nezadovoljstvu kao karakterističnoj noti svih pitomaca, netaktičnosti zavodskih poglavara, kao i u samom disciplinskom i naučnom sistemu kolegija. Posljednji su mu pak udarac dali razlozi financijalne naravi.

Dok kard. Gualtieri u svom pismu na Kongregaciju od 27. studenoga 1670. hvali uspjehe pitomaca, koji su već iz domovine došli »dei costumi inocentissimi«, to već god. 1671. biskup iz Drača, nakon vizitacije kolegija, javlja Kongregaciji, da se kolegij u Fermu nalazi »in pessimo stato« i predlaže, da se pitomci presele u Loreto ili Rim. Barski se biskup također tuži Kongregaciji na slabe uspjehe kolegija: da se pitomci vraćaju iz Ferma »con somma furbaria et inoltre con pochissimo sapere«, i da bi bolje bilo i za njih i za njihove biskupije, da nisu nikad ni bili u Fermu.

Nakon sličnih izvještaja kard. Gualtieri šalje svoj podnesak Kongregaciji živo braneći kolegij (koji je bio uglavnom njegovo djelo!), te navodi otprilike što slijedi: Nije čudo, da je zgrada nezdrava, jer je i sav grad takav. Nije istina, da su pitomci »slabo obučeni, slabi i blijedi kao uličari, bez kolara i nezalice«. Laž je također, da im je »hrana slaba«. Učitelji su i pitomci odlični i »dao Bog, da sva mladež pa i redovnici onako dobro žive kao što se ovi pitomci odgajaju . . .« Ako izgledaju malo divlji, to proizlazi iz činjenice, da ih se nastoji držati daleko od pogibeljnih utjecaja lajika. Dnevni je red zaveda uzet po onome oo. Oratorijanaca. Pitomci dnevno pjevaju

i mole časoslov i druge molitve, a uče po sedam sati: gramatiku, moralku, katekizam, obrede i druge duh. knjige. Na nedjelje i blagdane primaju sv. Pričest. Hrana im je pak jednaka kao i u drugim sjemeništima. Izvještaj dračkog biskupa nije točan, nego je pisan pod očitim utjecajem Isusovaca, koji ne trpe kolegija, kojima oni ne upravljaju misleći, da nitko ne može postići uspjeha, ako kod njih ne uči.

Čini se, da je apologija kard. Gualtieri-a zadovoljila Kongregacija, koja je ipak odredila, da se makne već starog i bolesnog rektora Evangelista-a. Možemo vjerovati kard. Gualtieri-u, ali ipak značajna je činjenica, da je od 193 pitomaca njih 20 umrlo većinom od sušice, da ih je veoma mnogo poslano kući na liječenje ili umiranje, da ih je 10 bilo potjerano i što više sedmorica da su pobjegli iz kolegija! Bolesti možemo dijelom tumačiti kao posljedice nezdravoga kraja. Istina je međutim, da rektor Ang. Angelini (1674—91) nije u znanju moralke bio baš »un Granhuomo«. Njegov je postupak djelomično uzrokovao i bježanje pitomaca iz kolegija, za koje su bile određene i ne baš pedagoške kazne, dok s druge strane opet treba ne malo osuditi i pitomce, koji su često reagirali na sitnice, i među kojima se mogao naći i takav, koji se nije žacao podići ruke i na samog rektora!

Drugo, svijetlije razdoblje u povijesti kolegija u Fermu počinje god. 1742. dolaskom Don Tiberija Paccalorzi-a na njegovo vodstvo, gdje će ostati sve do njegova dokinuća god. 1746. Paccalorzi, ponizan i učen kanonik u Civitanova, doktor filozofije, teologije i obaju prava, ostavlja kanonikat i dolazi u Fermo, da se svom dušom predaje kolegiju, gdje će — uz upravu zavoda — predavati teologiju i filozofiju. I u njegovo je doba bilo bolesti, smrti, nezadovoljstva i bježanja, ali ipak nema više toliko tužba, utoka i kazna kao prije. U izvještajima nijesu rijetke pohvale za pitomce, koji su ipak »di lor natura incontabili«. Paccalorzi je pozvao vrsne učitelje i od sada se predaju osim kazuistike i redoviti traktati iz filozofije, dogmatike, i sv. Pisma tako, da su na predavanja polazili i sinovi plemića iz Ferma. Po svemu se činilo, da kolegiju sviče zora bolje budućnosti.

Međutim, nije prošlo ni 40 svijetlih godina, kada je nenađano zaprijetila kolegiju nova oluja, koja će mu dati fatalni udarac. Zgrada, u kojoj je bio smješten kolegij promijenjen god. 1740. vlasnika. Trebalo je seliti. Sve do god. 1746. tražio je rektor Paccalorzi drugi stan, ali bez uspjeha: Kongregacija nije bila zadovoljna, jer su svi bili preskupi. Tada je Kongregacija predložila Papi sjedinjene fermaskog kolegija sa rimskim, što se je 28. I. 1746. i ostvarilo: Papa Benedikt XIV. »benigne approbare dignatus est unionem faciendam Collegii Illyrici Fermani ad Collegium Urbanum«.

To je kratka povijest ilirskog kolegija u Fermu. Pisac pri- laže na kraju svoje rasprave i potpis svih pitomaca, koji su bo-

ravili u fermanskom kolegiju uz kratke opaske. Popis je s opaskama sastavio po svojoj prilici posljednji rektor Paccalorzi uz pomoć nekog registra, koji je u kolegiju već postojao. Po tom je popisu boravilo u kolegiju ukupno 193 pitomaca i to: iz Albanije 65, Grčke 5, Carigrada 2, Alžira 1, Armenije 2, Damska 1, Smirne 1, Petrograda 2, Švicarske 1, Bugarske 9, Moldavske 2, Vlaške 2, Srbije (bisk. Skoplje) 15, Crne gore (nadb. Bar) 20, Hercegovine (bisk. Trebinje) 9, Bosne 3, Srijema 3, Zagreba 1, Vel. Lošinja 1, Dalmacije 49, i to: (bisk. Kotor 7, Dubrovnik 4, Makarska 16, Hvar 2, Split 10, Trogir 1, Zadar 2, Šibenik 2, Nin 4, a iz mjesta Dublani(?) 1. — Od tih su 16 postali kasnije biskupima i to: 8 Albanaca i 1 Bugarin, a iz naših krajeva 7, kojima evo i imena kako stoje u popisu: Marko Giorga (iz Bara), nadbiskup u Baru; Marko Andriasci (iz Popova, bisk. Trebinje), nadbiskup u Sofiji; Bernad Dominik Leone (iz Kotora), biskup u Ninu; Matej Stuccanovich (iz Perasta, bisk. Kotor), nadbiskup u Baru; Antun Casich (iz Makarske), biskup u Splitu; Toma Nechich (iz Novigrada), biskup u Ninu i Ivan Nicolovich (iz Djakovice, bisk. Skoplje), nadbiskup Skoplja i vizitator Bugarske.

Smrcu Paccalorzi-a uginula je, možemo reći, i uspomena na ilirski kolegij u Fermu, koji je uza svu svoju kratkotrajnost i burnu povijest ipak vrijedan, da bude ubilježen i u povijest hrvatskog naroda. Neka i Ilirski kolegij sv. Petra i Pavla u Fermu bude — posebno prigodom 1300-godišnjice prvih veza hrvatskog naroda sa Sv. Stolicom. — svjedokom i tumačem očinske brige i ljubavi rimskih Papa prema hrvatskom narodu, navlastito u doba njegove najtužnije povijesti, kada mu je bilo onemogućeno kod kuće svako školovanje zbog neprestanih ratova i turske vladavine.

† BARUN NIKOLA von BAUMGARTEN.

Đuka Marić.

Dana 18. ožujka 1939. godine umro je u siromašnoj sobici u Rimu ruski izgnanik barun Nikola von Baumgarten, nekako nakon dovršenoga zadnjeg djela »Aux origines de la Russie«. Zanimiv je njegov život i značajan njegov naučni rad, pa iznosim o njemu nekoliko podataka.*

Rođen je u odličnoj ruskoj porodici. Kao mladić se nalazi u carskoj gardi, ali radi mladenačke zablude mora napustiti to mjesto. Povlači se na svoja imanja i tu ostaje sve do revolucije 1917. godine. Bio je i maršal plemstva za kotar Birsk. Uz gospodarske ga poslove počela više zanimati i knjiga. Skupio je i priličnu biblioteku. Za kratko postaje član moskovskog »Rodoslovnog društva«. Objavio je i neke radove u Analima toga društva. No kasnije ih je smatrao nepotpunima, pa ih preradio u Rimu. Kad je izbila revolucija, morao je napustiti domaće